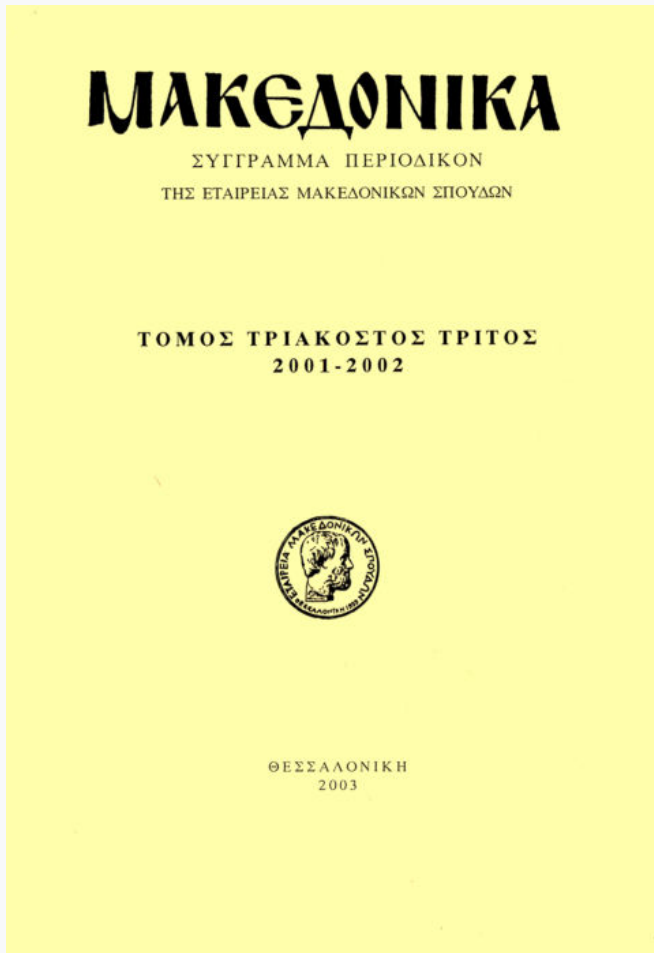

Μακεδονικά

Τόμ. 33, Αρ. 1 (2002)

Ι. Δ. Ψαράς, Θεωρία και μεθοδολογία της ιστορίας

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.294](https://doi.org/10.12681/makedonika.294)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2002). Ι. Δ. Ψαράς, Θεωρία και μεθοδολογία της ιστορίας. *Μακεδονικά*, 33(1), 350–352. <https://doi.org/10.12681/makedonika.294>

ο Μόδης έγραψε για τον Μακεδονικό Αγώνα, χωρίς όμως να κάνει προπαγάνδα, σκιαγραφώντας την εικόνα του άλλου με όρους ανάλογους με αυτούς που παρουσιάζονται οι Έλληνες και μη αρνούμενος τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της Μακεδονίας.

Την εικόνα των Εβραίων στη λογοτεχνία της Θεσσαλονίκης εξετάζει η Φ. Αμπατζόγλου στο άρθρο της «The Image of the Jew in the Literature of Salonica» (σσ. 217-224) υποστηρίζοντας την άποψη ότι οι Εβραίοι αντιμετωπίζονται με τα γνωστά στερεότυπα.

Ως επίμετρο μπορεί να χαρακτηριστεί το άρθρο του καθηγητή Θάνου Βερέμη «The revival of the "Macedonian Question", 1991-1995» (σσ. 227-234) για τις περιπέτειες της ελληνικής πολιτικής σχετικά με την επίλυση των εκκρεμών ζητημάτων στις σχέσεις Ελλάδας-FYROM.

Στον τόμο τίθενται πολλά ζητήματα. Ωστόσο, θα ανέμενε κανείς μια συντονισμένη έρευνα ιστορικών και κοινωνικών ανθρωπολόγων με αξιοποίηση και αξιολόγηση κυρίως πρωτογενών πηγών και δευτερευόντως προφορικών συνεντεύξεων για τη διαδικασία της διαμόρφωσης συλλογικής ταυτότητας στην ελληνική Μακεδονία.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΣΦΕΤΑΣ

Ι. Δ. Ψαράς, *Θεωρία και Μεθοδολογία της Ιστορίας*, έκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 230.

Ο κ. Ι. Ψαράς είναι αναπληρωτής καθηγητής στο τμήμα 'Ιστορίας και 'Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. και γνωστός έρευνητής θεμάτων αναφερομένων στη βενετοκρατία και τουρκοκρατία στην 'Ελλάδα, μεταξύ των οποίων 'Από τή Θεσσαλονίκη στη Βενετία, *Ιστορία της Οικογενείας Νιννή (17ος-20ός αι.)*. Συμβολή στη μελέτη του παροικιακού 'Ελληνισμού, Θεσσαλονίκη 1997, που είναι μάλιστα μία εκ των εκδόσεων της Ε.Μ.Σ. Βεβαίως ό συγγρ. είναι παλαιός και έμπειρος έρευνητής και αυτή τήν έμπειρία του κατέθεσε σε ένα πολύ χρήσιμο για φοιτητές, έρευνητές και φιλόστοιχους έργο. Τό έξωφυλλο του βιβλίου κοσμεί αναπαράσταση με τή σημαία του Ρήγα Βελεστινλή, τήν όποία είχε ό ίδιος σχεδιάσει και ένετόπισε ό μακαρίτης Λεάνδρος Βρανούσης σε χειρόγραφο της Ρουμανικής 'Ακαδημίας 'Επιστημών-τό σχέδιο αυτό του Ρήγα δημοσίευσε ό Βρανούσης στο Δελτίο 'Εραλδικής και Γενεαλογικής 'Εταιρείας της 'Ελλάδος 8 (1992) 347-388. Μέ βάση τό σχέδιο του Βρανούση, ό κ. Ψαράς φιλοτιμήθηκε να αναπαραστήσει πώς θά ήταν ή σημαία του Ρήγα. Οί τρεις όριζόντιες λωρίδες με τά αντίστοιχα χρώματα κόκκινο, λευκό και μαύρο, από πάνω προς τά κάτω, συμβόλιζαν: τό κόκκινο τήν πορφύρα των βυζαντινών αυτοκρατόρων ή τό αίμα που χύνεται στους αγώνες για τήν έλευθερία, τό λευκό τήν αγνότητα των προθέσεων στην, άκόμη, κυοπαρούμενη, τότε, επανάσταση όλων των λαών τής χερσονήσου του Αίμου και τό μαύρο τήν άπελπισία της τουρκικής σκλαβιάς καθώς και τήν άπόφαση των επαναστατών να πεθάνουν για τήν πατρίδα. 'Ανάλογη σημαία, με αντίστροφη τοποθέτηση των ίδιων χρωμάτων, ύψωσε και ό 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης στο 'Ιάσιο της Μολδοβλαχίας. 'Αναπαράσταση τής σημαίας του 'Υψηλάντη ύπάρχει στο έξωφυλλο του βιβλίου των G. Arš και C. Svolopoulos (έκδ.), *Alexandre Ypsilanti, Correspondance inédite, 1816-1828*, Thessaloniki 1999.

Όσο για τό βιβλίο του κ. Ψαρά, αυτό μετά τά Προλεγόμενα, περιέχει μία σειρά ένδιαφερόντων κεφαλαίων για τή θεωρία της 'Ιστορίας, και τή Μεθοδολογία της,

ὅπως: Τί είναι Ἱστορία, Τό ἀντικείμενο τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας, Ἡ χρησιμότητα τῆς Ἱστορίας, Ἀντιλήψεις γιά τήν ἱστορία, Ὅροι-θέσεις-ρήσεις γιά ἐπεξεργασία, Προβλήματα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας καί φράσεις τῆς ἐργασίας τοῦ ἱστορικοῦ, Στοιχειώδη βοηθήματα «ἐργαλεῖα» τοῦ ἔρευνητῆ, Βοηθητικά ἔργα (Reference books), Γενικές βιβλιογραφίες, Συλλογές πηγῶν, Εἰδικές βιβλιογραφικές ἐργασίες, Ἀνέκδοτες πηγές καί προσπέλασή τους, Ἀρχεῖα καί ἀρχειονομία, Ἑλληνικά ἀρχεῖα, Εὐρωπαϊκά ἀρχεῖα, Ἄλλα ἀρχεῖα, Βοηθητικές τῆς Ἱστορίας ἐπιστῆμες, Εἰδικοί προβληματισμοί καί ἀσκήσεις: ἀναζήτηση, εὕρεση, ἀνάγνωση, χρονολόγηση, ἐκτίμηση καί σχολιασμός ἱστορικῶν ἐγγράφων.

Ὁ κ. Ψαράς, μεταξῶν τῶν ἄλλων, ἐξετάζει τά ἀρχεῖα τῆς Ἀττικῆς, τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καί τοῦ Ἴονιου, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Κρήτης, τῆς Μακεδονίας κ.λπ. Ἐχωριστό ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τά μακεδονικά ἀρχεῖα, ὅπως τό Ἱστορικό τῆς Βέροιας, τῆς Ἐδεσσας, τά ἀρχεῖα τῆς Θεσσαλονίκης (Ἱστορικό Ἀρχεῖο Μακεδονίας, Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, Ἀρχεῖο Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Ἰδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Ἱστορικό Ἀρχεῖο τοῦ Σπουδαστηρίου Νεότερης Ἱστορίας στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Α.Π.Θ., Ἀρχεῖο τοῦ Σπουδαστηρίου Ἱστορίας Ἑλληνικοῦ καί Ρωμαϊκοῦ Δικαίου στή Νομική Σχολή τοῦ Α.Π.Θ., Ἀρχεῖο τοῦ Σπουδαστηρίου Ἱστορίας τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς στήν Πολυτεχνική Σχολή τοῦ Α.Π.Θ., Ἀρχεῖο τοῦ Λαογραφικοῦ καί Ἐθνολογικοῦ Μουσείου Μακεδονίας, Ἱστορικό Ἀρχεῖο Προσφυγικῶν Ἑλληνισμῶν τοῦ Δήμου Καλαμαριάς, Ἀρχεῖο τοῦ Μουσείου Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, Ἀρχεῖο τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, κ.λπ.). Ἀρχεῖαίκες μονάδες μέ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, μοιλονότι μικρές, εὐρίσκονται στήν Καβάλα, τήν Κατερίνη, τήν Κοζάνη, τό Λέχοβο, τή Νέα Ζίχνη, τίς Σέρρες.

Στά ἰδιωτικά ἀρχεῖα ὁ συγγρ. ἀναλύει ὡς παράδειγμα τά περιεχόμενα τοῦ σπουδαίου ἀρχείου τοῦ Π. Α. Ζάννα, στά ἐκκλησιαστικά: τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στήν Πάτμο, τῆς μονῆς Ἁγίας Λαύρας στά Καλάβρυτα, τοῦ Ἁγίου Ὁρους καί τῶν Μετεώρων, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στήν Κωνσταντινούπολη κ.ἄ. Ἀπό τά εὐρωπαϊκά ἀρχεῖα ἐνδιαφέρον, γιά τόν Νέο Ἑλληνισμό, παρουσιάζουν τῆς Ἱταλίας (Βενετία, Βατικανό, Ρώμη, Πάδοβα, Τεργέστη κ.ἄ), τῆς Ἰσπανίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Αὐστρίας κ.ἄ. Ἀναλόγου ἐνδιαφέροντος εἶναι τά ἀρχεῖα τῶν Η.Π.Α., τῆς Μάλτας, τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τοῦ Ο.Η.Ε. καί ὅπωςοῦποτε τά ἀπροσπέλαστα, ὡς σήμερα, γιά πολλούς λόγους, ὀθωμανικά ἀρχεῖα.

Σημαντικές εἶναι οἱ πληροφορίες πού παρέχει ὁ κ. Ψαράς γιά τίς βοηθητικές ἐπιστῆμες (Παλαιογραφία, Διπλωματική, Ἐραλδική, Γενεαλογία, Ἱστορική Γεωγραφία). Στό κεφάλαιο τῶν εἰδικῶν προβληματισμῶν καί ἀσκήσεων ἐξετάζονται ἡ ἑλληνική καί λατινική ἀρίθμηση, συστήματα χρονολογήσεως, οἱ ἀττικοί μῆνες μέ ἀντιστοιχίες γιά τίς ἐπομέους περιόδους, ὡς σήμερα, τό ἔτος ἀπό κτίσεως κόσμου, ἡ ἰνδιουκτιῶν (μέ πίνακες), οἱ ἐνθυμήσεις, τά πασχάλια, οἱ μικρογραφίες, τά ἡμερολόγια (Ιουλιανό, γρηγοριανό, γαλλικό ἐπαναστατικό, διηνεκές (μέ πίνακες), ἡ κρυπτογραφία. Ἀπό τήν ἄλλη, φωτογραφίες ἱστορικῶν ἐγγράφων καλοῦν τόν ἀναγνώστη νά ἀσκηθεῖ παλαιογραφικά. Ἡ βιβλιογραφία εἶναι πλούσια, ἐνημερωμένη καί ἐξειδικευμένη.

Ὁ συγγρ. παρουσιάζει τίς ἀπόψεις μέ ἀπλό καί κατανοητό τρόπο, ἀλλά καί μέ ἀμείωτο ἐνδιαφέρον, ἀκόμη καί γιά πράγματα πού εἶναι τεχνικῆς φύσεως (ὅπως οἱ χρονολογήσεις καί τά ἡμερολόγια). Τά ἐπιχειρήματα τοῦ συγγρ. πείθουν μέ τήν εἰλικρίνεια καί τήν ἀντικειμενικότητά τους. Ἀπό τήν ἄλλη, θά μοροῦσε νά εἶναι πιό ἀναλυτικῶς παρέχοντας τή βιβλιογραφική ἐνημέρωση γιά ὀρισμένα, κατά τήν ἄποψή μας, ἐπαρχαία ἀρχεῖα πού καί ἄγνωστα εἶναι στοὺς πολλούς, ἀλλά, ὅπωςοῦποτε χρεῖ-

σημα για τούς ενδιαφερομένους να τή χρησιμοποιήσουν. Τέλος, τό βιβλίο του κ. Ί. Ψαρά είναι ένα πολύ καλό βιβλίο, πού διαβάζεται μέ ενδιαφέρον, αλλά και πολυλαπλώς χρήσιμο για τόν μελετητή τής Ίστορίας.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Τό Οικουμενικό Πατριαρχείο, ή Όθωμανική Διοίκηση και ή Έκπαίδευση του Γένους*, Κείμενα - Πηγές 1830-1914, σειρά Ίστορικό Άρχείο Νεοελληνικής Έκπαίδευσης - εκδ. οίκος Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 825.

Σκοπός τής πολυσέλιδης αυτής μελέτης τής συναδέλφου κ. Σιδηρούλας Ζιώγου-Καραστεργίου είναι: α. να κωδικοποιήσει γνωστές και άπρόσιτες πηγές για τόν ρόλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου ως εκπαιδευτικού κέντρου όλων των Όρθοδόξων· β. τόν οικουμενικό χαρακτήρα του εν μέσω των έθνικισμών του 19ου αϊ. και των τάσεων τής Όθωμανικής Αυτοκρατορίας να αφαιρέσει τήν έθναρχική φυσιογνωμία του· γ. να αναδείξει τή λειτουργία του εκπαιδευτικού μηχανισμού του σε όλο τό γεωγραφικό φάσμα πού κάλυπτε ή πνευματική του εξουσία· δ. να παρουσιάσει τόν συντονιστικό του ρόλο στη δράση των κατά τόπους μητροπόλεων, κοινοτήτων και φιλεκπαιδευτικών συλλόγων· ε. να εξετάσει τήν εκπαιδευτική πραγματικότητα τής εποχής σε ό,τι άφορά τούς διδασκάλους, τά σχολικά προγράμματα, τά σχολικά βιβλία κ.λπ.

Ή μελέτη, ή καλύτερα συλλογή, όπως τή χαρακτηρίζει ή συγγρ., χωρίζεται σε δύο μέρη: τό πρώτο είναι τά κείμενα μέ τό νομοθετικό, θεσμικό, διοικητικό πλαίσιο τής εκπαίδευσης· τό δεύτερο είναι ή οργάνωση και ή λειτουργία των σχολείων. Ή χρονική περιοχή πού καλύπτει ή μελέτη, 1830-1914, δεικνύει τό μέν 1830 τήν άρχή τής ανεξαρτησίας του έλληνικού κράτους, τό δέ 1914 τήν άπαρχή τής νέας πραγματικότητας πού έμφανίζεται μέ τούς Βαλκανικούς Πολέμους και τόν Α΄ Μεγάλο Πόλεμο και τή συνακόλουθη παρουσία του έλληνικού βασιλείου στις άπελευθερωθείσες περιοχές. Ή συλλογή του ύλικού άπήτησε κόπο και χρόνο πολύ, έφ' όσον τά κείμενα έντοπίσθηκαν σε ένα πληθος άρμόδιων πηγών πού έντάσσονται στα πλαίσια τής Έκκλησιαστικής Ίστορίας και αυτής του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Περιοδικές εκδόσεις και άυτοτελείς εκδόσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αλλά και άλλες συναφείς εκδόσεις φορέων και προσώπων άποτέλεσαν τς πηγές, επί των οποίων βασίσθηκε ή συλλογή του ύλικού όπως: ή Έκκλησιαστική Έπιθεώρηση (1873-1884), ή Έκκλησιαστική Άλήθεια (1880-1914), τό περιοδικό του έν Κωνσταντινουπόλεϊ Έλληνικού Φιλολογικού Συλλόγου (1872-1914), τά νομοθετικά κείμενα του Δ. Νικολαΐδου, Όθωμανικοί Κώδικες (Κ/πολις 1890), Οί κανονισμοί των Όρθοδόξων Έλληνικών κοινοτήτων του Όθωμανικού Κράτους, έπιμ. Χ. Κ. Παπαστάθη (Θεσσαλονίκη 1984), οί τόμοι πού άφορούν τό προνομιακό ζήτημα, Τά κατά τό ζήτημα των έκκλησιαστικών προνομίων (Κ/πολις 1884) και Έγγραφα μεταξύ Υψηλής Πύλης και Οικουμενικού Πατριαρχείου άφορώντα εις τήν λύσιν των δύο έκκλησιαστικών ζητημάτων του τε προνομιακού και του βουλγαρικού (Τεργέστη 1891), ή Συλλογή Πατριαρχικών και των Συνοδικών Έγκυκλίων, Πατριαρχικών Άποδείξεων και Έγκυκλίων τής Μ. Πρωτοσυγκελλίας, ύπό Ί. Σταυρίδου (Κ/πολις 1900), ό τόμος των Έγκυκλίων τής Μ. Πρωτοσυγκελλίας (1896-1914) πού σώζεται στην Πατριαρχική βιβλιοθήκη χωρίς τίτλο και τέλος τά χειρόγραφα Πρακτικά τής Πατριαρχικής Κεντρικής Έκπαιδευτικής Έπιτροπής.